

125/7

15 Mayıs 1936

No. 7-79

HUKUKÎ BİLGİLER MECMUASI

SAHİP VE BAŞMUHARRİRİ:
Paris Hukuk Fakültesi Doktoru
AVUKAT
GAD FRANKO MİLÂSLI

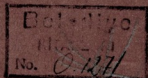
Adres: Galata, Bahtiyar han Bay Gad Franko yazıhanesi

Telefon : 43009

Bir nüshanın bedeli 25 kuruştur.

Bir senelik abonemanı posta ücretile beraber
250 kuruştur.

Türkiye harici için 300 kuruştur.

İSTANBUL

MARİFET BASİMEVİ

1936

Mali tetkikler:

Şubelerin kazanç vergisi

1 — Mülga 755 numaralı kazanç kanunu şubelere ayrıca beyanname vermek veya hesaplarını merkezlerine gönderip merkez hesapları ile beraber vergisini vermek şikârlarından birisini intihap salâhiyetini vermiş idi (Madde 8).

Bu kaideye göre bir ticarethanenin şubesi miadında yani en geç Mart nihayetinde mensup olduğu tahakkuk şubesine müracaata ve beyanname makamına kaim olmak üzere beyannamelerinin merkez idareleri tarafından merkezin bulunduğu mahallin tahakkuk idaresine umum müessese namına ita edileceğini ihbar ile mükellef tutulmuştu.

Maddenin metninde « miadında » tabirinin istimal edilmesine göre şube her sene aynı müracaatı yapmağa mecburdu; böyle müracaatı sebkettirmedigi takdirde beyanname vermemiş addile resen tarhiyata maruz tutulurdu. Bu maddeye nazaran bir sene beyanname vermek ve bir sene beyannamesini vermek te mümkün idi.

Vergi kanunlarının tefsirinde geniş bir zihniyet takip eden Şurayı Devlet bir hadisede maddenin metninden ziyade ruhle hareket etmiştir; bir banka şubesi tahakkuk şubesine müracaatla badema umumî muhasebenin merkezde tutulacağı ve şube hesaplarının muntazaman merkeze gönderileceği ve binaenaleyh badema plânçoların, bütün şubeler için, merkez tarafından ait olduğu şubeye verileceğini bildirmiştir; istida yalnız bir seneye mütedair olmayıp bütün müstakbel senelere mütedairdi; banka şubesi ertesi seneler için yeniden aynı malûmatı vermek lüzu-

munu hissetmemiş idi; bunun üzerine maliye şubesi resen tarhiyatta bulunmuş ve tarhiyatı vakıa tetkik itirazat ve temyiz komisyonunca tasdik edilmiş olmakla Şurayı Devletten talebi muaddelet edilmiş ve şurayı devlet bu nazariyeyi kabul etmeyerek ve ortada bir defa ihbar vukubulmuş olmasına nazaran [hadisede mükellef hiç ihbaratta bulunmayanlara mümmasil bir vaziyette olmadığından ve hareketi vakıasında bir sui niyet görülmeyip vergisini de verdiği anlaşıldığından] aleyhine verilen kararı nakzetmiştir (Şurayı devlet birinci deavi dairesi 1525/29 7/1/1931).

2 — 2395 numaralı kazanç vergisi kanunu aynı prensipleri muhafaza etmiştir; yani bir ticarethanenin şubeleri için asıl olan ayrı ayrı beyanname vermektir. Bununla beraber merkez de tek bir beyanname vermek müsaadesini esirgememiştir. Bu kaideleri 10 uncu maddede tesbit etmiştir; bu maddenin ilk fıkrası memzucen yapılan ticaretlere mütedair olup diğer iki fıkrası şubelerin beyannamelerine aittir.

Ne kazanç kanununda ne de tamimlerde ne de diğer kanunlarda şubelerin hukukî tarifini bulamadım. Ticaret kanununda şubelerin nasıl tescil edileceklerinden ve 3/11/330 tarihli kanununda ecnebi şirketlerin Türkiyede şube açacakları vakit ne gibi muameleler yapmağa mecbur tutulacakları gösteriliyorsa da tarifi yoktur; her halde şubeden maksat, merkezden ayrı bir hüviyeti ve şahsiyeti haiz olan bir müessesedir; o halde bir şubenin ticarethaneyi temsil edecek bir zat veya zatlar tarafından idare edilmesi ve bu zevatın o şubeyi ilzam edecek salâhiyeti haiz olmaları iktiza eder.

Hukukî noktadan doğru gözüken bu tarif kazanç vergisi noktasından doğru addedilebilir mi? İstanbul tarafında müesses

bir ticarethane Beyoğlunda bir şube açar; o şubenin vazifesi nakden mevcut olan malları satmaktan ibarettir; binaenaleyh bu şubeyi idare eden kimselerin vazifesi yalnız mal satmaktan ibaret olup başka bir salâhiyeti temsiliyesi bulunmaz; bununla beraber bu şube, kazanç temin ettiğinden icabında ayrıca beyanname vermesi icabedecektir; o halde kazanç kanunu cephesinden başka bir tarif aramak lâzım gelir; maliye vekâletinin gönderdiği 12 numaralı tebliginde [şubeden maksut olan esasen muhasebesi olup ta beyannamelerin bir merkezden verilmesi icabeden müesseselerdir] deniliyor ki bu tarifte dahi isabet görme-yorum. Çünkü muhasebesi olmayan ve fakat iş görüp kazanan bir ticaret yerinin şube addedilmemesi lâzım gelecektir. Mevzuu-bahs maddenin ikinci fıkrasında [yazıhane, depo, imalâthane şube sayılmaz] diye mevcut kayıt dahi şubenin tarifine hizmet edebilir mahiyettedir; gösterdiğimiz muhtelif vasıfları ve unsurları birleştirerek [hususî muhasebesi olan ve mahsus memurlar vasıtasile idare edilerek yazıhane, depo, imalâthane şeklinde kullanmayıp alışverişte bulunan ticaret yerleri] diye şubeyi tarif etmek belki doğru olur.

3 — Şube olmayan yazıhane, bir ticarethanede yapılan muamelâta mütedair hesapları tutmak için ticarethanede yer bulunmamasından naşi ayrı bir mahalde bulundurulana, yahut yalnız sipariş almak için açılan bir dükkândır; fakat siparişleri almakla beraber fiyatını tayin eder, tahsilâtta bulunursa velevki mallar müşteriye doğrudan doğruya merkez tarafından gönderilsin bence, o yazıhane alışverişte bulunduğundan şube sayılmak lâzımdır.

Depo dahi, ticarethanedeki yersizlikten dolayı fazla stok

malları muhafaza için tutulan yerdir; ticarethaneye veya şubelerine mal gönderir; fakat depodan mal satılırsa gene şube halini iktisap eder; bir hadiseyi misal getirelim: Bazı kömür tüccarlarının Ereğlide depoları vardır; vazifeleri buradan verilen emir üzerine geçen vapurlara tayin edilen fiyatla şu kadar mal vermektir. Malı teslimden sonra vapur kaptanından çek alırlar yahut parayı tahsil ederler; fakat bu depoda kömürün kaç mal olduğunu ne kadar kazanıldığını bilmezler; yalnız merkezleri namına vesatette bulunuyor; bu depoyu -velevki, burada kendi ticarethanesini temsil edecek bir adam bulunsun-şube telekki etmeğe mahal olmasa gerektir.

İmalâthane da yalnız imalâtla uğraşan yerdir; meselâ hazır ve ısmarlama elbise satan mağaza elbiselerini ayrı bir mahalde imalâthane teşkili suretile hazırlar; işte bu imalâthane şube sayılmayacaktır.

Binaenaleyh şubenin, kazanç vergisi noktasından en büyük vasfı mümeyyizi, alış verişte bulunmasıdır.

4 — Alış veriş yapan şube beyanname vermeğe mecbur ve selâhiyettardır; beyanname vermek istemezse bu şubeye ait hesap merkezden verilmek lâzım gelir; Madde [şubelerin yıllık hesaplarını ve bilânçolarını bir merkeze toplayan teşebbüs erbabı] nın bir beyanname verebileceklerini söylüyor; Binaenaleyh bu kararı şube verecek değil asıl tacir verecektir. Birde bütün şubelerin hesaplarını merkezde toplamağı usul ittihaz etmiş olması lâzımgelecek manasını ifham ediyor; o halde İstanbulda merkezi bulunan bir ticarethanenin Anadolu'da beş şubesi varsa cümlesinin hesaplarını merkezde toplamağa selâhiyeti derkâr ise de yalnız bir kaçının hesabını merkezde toplamaya ve diğerlerinin bulunduğu mahallin Maliye şubelerine bir beyan-

name vermelerine mesağ olup olamadığı cayı sualdır. Bu suretle muamelede, eğer tacir bir faide görür ise, hazine için bir zarar mutesavver olmadığından maddenin sebk ifadesine rağmen bunu tecviz etmeğe mani kanunu görmüyorum. Şubelerin vazifeleri şudur: 1) Beyannamelerin merkezi idare tarafından verileceğini ihbarname ile tahriren bildirmek 2) ve bilânço ve kâr ve zarar hesabı yerine merkeze gönderdikleri hesap hülâsalarının suretlerini mahalli Maliye şubesine vermektir. Eğer merkezlerine muassal hesaplar ve izahatlı listeler gönderseler bunları aynen maliye şubesine vermeğe mahal yoktur; bunların, sene nihayetinde, bir hülâsalarını yapıp merkeze göndereceklerinden o hülâsalar şubenin kâin olduğu mahal maliye dairesine verilecektir. Yalnız satış ile uğraşıyorsa bu gibi bir şubenin hesapları faturalar ve satış bordrolarile mesarif cetvellerinden ibaret olup yine asıllarını değil hülâsalarının suretlerini ibraz etmek lâzımgelir.

Şubeler her sene aynı ihbarnameyi ve hesap suretlerini maliye dairesine vermeğe mecburdur; İş'arı ahare değin her sene hesapları merkezde verileceğine dair verilecek istida muteber olup o halde her sene ayrı ihbarname vermeğe lüzum yoktur. Fakat her sene hesap hülâsa suretlerini vermek mecburiyeti daima bakidir. Beyanname verecek şubelerin muntazam ticarî defterler tutmağa mecbur olup merkezlerinde hesap tutulan şubeler bu kanunî mecburiyetten azade iseler de vekâletin tarifâtı dairesinde bir kazanç muamele defteri tutmakla mükelleftir; Bu defterin mahiyetini ve şeklini başka bir vesilede tetkik ederiz.

5 — Şubelerden gelen kazançları merkezde toplayan müessesese bu kazanç için ayrı vergi verecekmi? Meselâ İstanbulda bulunan bir ticarethane buradaki işlerle meşgul olmakla beraber Anadolu'da bulunan beş şubesine mal gönderir; Sene nihayetinde

beş şube mahallinde beyannameyi verip vergisini tediye ettikten sonra kazançlarını İstanbul merkezine gönderiyor. İstanbul merkezi ayrıca beyanname vereceğinden merkezlerinden aldığı kazancı da hesaba geçirerek böylece husule gelecek umumî hesap neticesinde gözükecek kazançtan vergi verecekmi? Prensip itibarile aynı kazanç için iki vergi vermemek lâzımlı olduğundan merkez, vergisi şubesinde verilen kazançlar için, ayrı vergi ile mutalip olamaz.

Beyanname vermeyen şubelerin kazançları merkezde toplanıldığından bu kazançları nasıl gösterecektir? Bir kül halinde gösterir ise kazanç vergisi müterakki bir vergi olmakla, fazla bir vergi vermiş olur; Kanunun 99 uncu maddesinde merkezin beyannamesinde her şubeye ait hesapların ayrı ayrı gösterileceği söylenmekte olmasına göre, her bir hesabın vergisinin de ayrı ayrı verileceği fikri varidi hatırdır; Maliyeciler 99 uncu maddenin hikmet vaz'ını ancak her şubenin bulunduğu mahalli idarelerine ait vergi hissesinin verilmesini temin maksadına matuf olup merkezde toplanan şube kazançlarının kül olarak gösterilmesi mütaleasında oldukları zannındayım.

Gad Franko Milâşlı